

Heterogenní třídy: pro a proti

„Jsem ráda, že se nám podařilo od září sehnat pro naši Zuzanku místo ve školce, ale pořád si nejsem jistá, jestli třída, kde budou samé tříleté děti, je dobrý nápad. Není lepší, když společně s těmi malými jsou ve třídě i nějaké větší děti?“ uvažuje maminka tříleté holčičky.

Otázku, zda jsou lepší věkově homogenní třídy, nebo ty, v nichž jsou děti různého věku, zvažují i pedagogové a zřizovatelé mateřských škol. Pro každou z variant lze nalézt důvody pro i proti. Pro smíšené třídy hovoří fakt, že vystavují děti přirozenějšímu sociálnímu prostředí. S věkově heterogenními dětskými skupinami se kluci a holčičky dříve běžně setkávali – v primární rodině mívalo dítě více sourozenců, širší rodina mnohdy žila poblíž, takže bylo dost příležitostí k setkání s různě starými bratřanci, sestřenicemi apod., a v neposlední řadě si děti z okolí společně hrávaly venku bez bedlivého dozoru rodičů. Podobné situace dnešní předškolní děti, zejména ty městské, často už vůbec neznají.

Za nevýhodu je často považovaná větší organizační náročnost – připravit program pro děti, mezi nimiž je tří či čtyřletý věkový rozdíl, tak, aby ti nejmenší stačili a i ti nejstarší měli dostatek rozvojových podnětů, klade na učitelku větší nároky než v případě dětí stejného věku.

Na druhou stranu ale musíme vzít v úvahu, že i mezi stejně starými dětmi mohou být velké rozdíly, ve třídě se najdou děti odvážné i bázlivé, šikovné i ty, které mají problémy s motorikou, s výslovností, s udržením pozornosti... A pokud bychom se začátkem školního roku podívali do třídy složené z tříletých capartů, kteří se neumějí sami pořádně obléknout, obout, ani vysmrkat a každé ráno při odchodu maminek srdceryvně pláčou, o menší náročnosti pedagogické práce nemůže být ani řeč.

Nejen snadnější adaptace

„Zřejmou výhodou věkově smíšených tříd zaregistrujeme už v adaptačním období, zvláště začátkem školního roku, kdy je nástup nováčků nejmasivnější,“ konstatuje poradenská psychologička PhDr. Ivana Halíková. „Do skupiny dětí, které se nejen znají navzájem, ale především už vědí, jak to ve školce chodí, se nové děti, zejména ty nejmenší, snáze včlení, protože

kolem sebe vidí modely správného chování. Vidí, co starší kluci a holčičky dělají, jak se mezi sebou chovají, a mohou je napodobovat,“ vysvětluje doktorka Halíková. Navíc se v kolektivu téměř vždycky najdou starší holčičky, které se rády starají o menší děti, což konec konců oceňuje benjamínek, jeho rodiče i samotná učitelka.

Věkově smíšené třídy ale poskytují dětem mnoho podnětů k rozvoji sociálních dovedností celoročně. Pro některé z nich je to první opravdová zkušenost s tím, že kamarádi mohou být stejně starí, mladší i starší a že to, co dovedou a čemu rozumějí, se podle toho může lišit. „Starší děti mají více kompetencí, nejvíce pomáhají paní učitelce i ostatním dětem. To může pedagožka dobře využít k tomu, aby motivovala ty mladší: ‚Až budete starší, budete také takhle pomáhat.‘ Mnohé děti se už opravdu těší, že budou samy

Pokud vás téma heterogenních tříd zaujalo, můžete řadu dalších zajímavých článků najít v našem on-line archivu, který je přístupný předplatitelům našeho časopisu. Přečtete si například článek **Děti se nehledají nebo Spokojené děti**. Více najdete po zadání klíčového slova „heterogenní“.

užitečné menším kamarádům," doplňuje psychologka. Někdo sice využívá příležitosti a nechá si rád dlouho pomáhat, řada dalších dětí se naopak snaží v sebeobsluze napodobit ty starší.

V sociální oblasti jsou podle doktorky Halíkové věkové heterogenní třídy jednoznačně prospěšné.

Jsou prostředím, které v dětech podporuje rozvoj empatie a radosti z pomoci druhému, kterou doma mnohdy nezažívají, protože rodiče po nich pomoc, při níž se mohou cítit „jako velké“, příliš často nechtějí. V době, která klade důraz na „bezstarostné šťastné dětství“, se v mnoha rodinách zdá nepatřičné zatížit dítě povinnostmi, případně se rodiče obávají škod, které aktivní pomocníci občas napáchají, a preventivně se jim snaží vyhnout. Anebo se pomoc (často v péči o mladšího sourozence) pokládá za samozřejmost, kterou není třeba nijak zvlášť oceňovat.

Ve věkové smíšených třídách můžeme už v mateřské škole zároveň pozorovat i první pokusy o manipulaci a nadvládu, která se uplatňuje mnohem snáze nad menšími dětmi než nad těmi stejně starými. „Vše se ale děje za stálé přítomnosti učitelky, která si takových projevů rychle všimne a může aktivně zakročit. S těmito případy se dá výchovně dobře pracovat, aby si děti uvědomovaly, jaký je rozdíl mezi tím, když druhého komanduju, vnučuju mu svoje představy, a když mu pomáhám. V tomto věku jsou děti ještě tvárné a přístupné autoritám, takže snáze přijmou hranici, za níž už by neměly jít. Pozornost by měla učitelka věnovat i obětavě pečujícím dětem, zejména holčičkám, které mají k takovému chování někdy sklony,“ upozorňuje doktorka Halíková. Jde jednak o to, aby pro samou péči a hrani si s menšími kamarády dítěti neunikaly další podněty, které mohou přispět k rozvoji jiných schopností a dovedností. A v neposlední řadě také o to, aby si vědomí své hodnoty nezačalo dítě budovat především na tom, jak je schopné dělat radost druhým.

Příprava na školu

U nejstarších dětí se v mnohem větší míře stává součástí vzdělávacího programu v mateřské škole cílená příprava na nástup do první třídy. Programy na rozvíjení grafomotoriky, koordinace oka a ruky, zrakového a sluchového vnímání a rozlišování, stejně jako logického myšlení a předmatematických představ, odpovídající předškolnímu věku, je mnohem výhodnější dělat se skupinkou stejně starých dětí, které by z vývojového hlediska měly jednotlivé úkoly pochopit a zvládnout.

Část aktivit se dá upravit do takové hravé formy, do níž se mohou částečně zapojit i menší

děti (poznávání základních geometrických obrazců, rozvoj jemné motoriky apod.). Jenže předškolní příprava s sebou má nést i prvek odlišení hry od systematické práce, který je s dětmi s ohledem na jejich budoucí školní úspěšnost třeba postupně trénovat. A to jde ve třídě s věkovým rozpětím od tří do šesti, respektive sedmi let daleko obtížněji. I když jsou mladší kluci a holčičky zaměstnání jinou atraktivní činností, vyrušování se nevyhne. Skalní zastánci heterogenních tříd argumentují tím, že ani ve školní třídě, zvláště pokud v ní je kolem třiceti dětí, nebudou žáci pracovat v soustředěném klidu, takže je lepší, aby si děti od počátku zvykaly koncentrovat se na úkol i v rušnějším prostředí. Proti tomu stojí námitky, že pro mnohé předškoláky jsou takové požadavky ještě příliš náročné, protože i schopnost koncentrace se rozvíjí postupně a individuálním tempem. Některé děti jsou neklidné, nechají se snáze vyrušit okolními podněty. Příprava v náročnějších podmínkách může někoho „zocelit“, jinému v rozvoji školní zralosti spíš brání.

„Mně by se zdálo optimální, kdyby do věkové smíšených tříd chodily děti od tří do pěti let a předškoláci by měli samostatné oddělení, kde bude více času na předškolní přípravu. V menších školkách to ale může být obtížněji realizovatelné,“ domnívá se psychologka Ivana Halíková. „Předškolní příprava se dá samozřejmě zvládnout i v heterogenních třídách, ale musíme otevřeně přiznat, že je organizačně náročnější a vyžaduje větší nasazení paní učitelek,“ dodává odbornice. Je možné například dvakrát v týdnu na část dne spojit s jednou učitelkou menší děti ze dvou tříd a ve druhé pracovat s předškoláky. Další z možností je i větší zapojení rodičů při vyplňování pracovních listů, což se ne vždy setkává s pochopením. Někteří rodiče ještě nechtějí investovat čas a nervy a čekají, až v první třídě bude vše naostro. Z hlediska spolupráce s rodinou jsou heterogenní třídy nejméně výhodné v případě rodičů, kteří požadují od mateřské školy maximální přípravu svého potomka na vstup do základní školy, ale sami nejsou ochotni se v této záležitosti příliš angažovat. ■

Autorka je šéfredaktorkou časopisu Psychologie dnes

